Ústav řeckých a latinských studií: Koncepce rozvoje na léta 2022–2025

Předkladatelka: doc. Lucie Pultrová, Ph.D.

Ústav řeckých a latinských studií patří k tradičním, co do velikosti pak menším až středně velkým katedrám FF UK. Provozuje studijní programy, které jsou v rámci UK zcela jedinečné. Je zároveň jedním ze dvou pracovišť v České republice, která zajišťují vzdělání v oboru klasických, středolatinských a novořeckých studií v celé šíři a na všech stupních od bakalářského studia až po profesorské jmenovací řízení.

I. Pedagogická činnost

a) Programy garantované ÚŘLS

Ústav řeckých a latinských studií v současné době garantuje výuku v následujících programech:

Bakalářský stupeň:

- *Řecká a latinská studia*, s několika specializacemi, které jsou definovány pramenným jazykem (klasická latina – středověká latina – starořečtina – novořečtina) a převažujícím metodologickým přístupem (filologie – historie)
- *Latinský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání*

Magisterský stupeň:

- *Řecká a latinská studia* (s identickými specializacemi jako v Bc. studiu)
- *Učitelství latinského jazyka a literatury pro střední školy*

Doktorský stupeň:

- *Klasická filologie*
- *Latinská studia a novolatinská studia*
- *Dějiny antického starověku*

Zásadní změna v ÚŘLS proběhla před třemi lety, kdy byli přijati první studenti do nově akreditovaného, široce pojatého programu *Řecká a latinská studia*. Jeho specifikem je obecněji pojatý první ročník bakalářského studia, který je pro všechny studenty programu (s výjimkou studentů sdruženého studia, specializace *Novořecký jazyk a literatura*) totožný: vedle základních jazykových kurzů obsahuje zejména přehledové přednášky ze starořeckých a římských dějin a literatury. Až po absolvování prvního ročníku si pak studenti závazně volí jednu ze specializací.

V době zavedení nově akreditovaného programu jsme předpokládali, že po prvních třech letech jeho fungování budeme schopni jasně vyhodnotit jeho silné a slabé stránky. Bohužel ale vzhledem k pandemické situaci nelze ani jeden z dosud proběhlých akademických roků chápat jako zcela standardní, a proto je třeba s hodnocením ještě počkat. Předběžně se zdá, že studijní plány jako takové tvoří poměrně funkční celek a úpravy, které bychom rádi ve studijních plánech v dohledné době provedli, jsou spíše drobné. Zájem uchazečů o program

byl v předchozích letech stabilní a v zásadě odpovídal součtu uchazečů o dřívější samostatné obory, které byly do nového programu integrovány. V letošním roce evidujeme výrazně vyšší zájem uchazečů, především v bakalářském studiu. Oproti dřívějším dobám se mírně zvýšil poměr studentů, kteří úspěšně zakončí první ročník a nastoupí do ročníku druhého.

Podrobné vyhodnocení fungování všech programů, tedy jak „neučitelského" programu *Řecká a latinská studia*, tak i obou „učitelských" programů a všech doktorských programů, je v každém případě **zásadním úkolem pro následující funkční období ředitele ÚŘLS**.

b) Struktura pracoviště s ohledem na pedagogickou činnost

Složení katedry odpovídá hlavnímu provozovanému programu; program je velice široký, pokrývá dvě jazykové oblasti (latina, řečtina) v historických obdobích od starověku až po současnost a metodologicky je rozkročen mezi lingvistiku, literární vědu, historii a didaktiku. V mezinárodním měřítku není tato šíře v rámci jedné katedry typu „Classics" běžná; zejména silná lingvistická složka je něco, čím jsme velice specifičtí. Z hlediska pedagogické činnosti považuji fakt, že celý náš – metodologicky nejednotný – program zajišťujeme v zásadě v rámci katedry, za velice užitečný: studijní plány jsou kompaktní, jejich jednotlivé složky tvoří dohromady jasně provázaný celek, který je studentům srozumitelný (jak se často dozvídáme ze studentských evaluací, oficiálních i neoficiálních) a vede je v postupných krocích k cíli.

V následující tabulce jsou jednotliví interní pedagogové ÚŘLS přiřazeni k jazykové a metodologické oblasti, v níž vědecky působí:

	jazyk	**literatura**	**dějiny**	**didaktika**
klasické Řecko	doc. Muchnová dr. Bakyta[1]	doc. Fischerová	dr. Souček dr. Bakyta	
klasický Řím	doc. Pultrová dr. Ctibor dr. Vaníková	dr. Bažil dr. Marek dr. Ctibor	dr. Prchlík	dr. Vaníková dr. Marek
latinský středověk	–	prof. Doležalová doc. Adámková	doc. Adámková	
moderní Řecko	–	dr. Šípová	dr. Tsivos	

Jak je z tabulky zřejmé, dvě z těchto základních oblastí nejsou v tuto chvíli obsazeny interními pedagogy ÚŘLS. Jedná se o výuku specifik latinského jazyka středověku, kterou pokrývá externista PhDr. Jan Kalivoda, ale zejména o oblast novořeckého jazyka, který vyučuje externistka Mgr. Vořechovská, a to v rozsahu průměrně 8 hodin týdně. Na kurzech novořečtiny se významně podílejí i oba kmenoví neogrécisté – dr. Šípová a dr. Tsivos. V důsledku toho je jejich pedagogická zátěž extrémní: oba trvale vyučují průměrně 13 hodin za semestr. Tato

[1] Dr. Bakyta je momentálně na rodičovské dovolené a v běhu je konkurz na dočasné obsazení jeho místa, do něhož je přihlášen doktorand ÚŘLS Martin Masliš.

situace, která trvá už mnoho let a pochopitelně významně komplikuje jejich vědeckou práci, je podle mého názoru neudržitelná a je třeba urychleně hledat dlouhodobé řešení.

Vedle dr. Kalivody a Mgr. Vořechovské se na výuce povinně volitelných, ale i povinných kurzů podílejí i další externisté, zejména doc. PhDr. Václav Marek, CSc. (římské dějiny a antické reálie), prof. PhDr. Bohumila Mouchová, CSc. (vývoj latinského jazyka), tým odborníků na neolatinistiku (PhDr. Alena Bočková, Ph.D., Mgr. Vojtěch Pelc, PhDr. Martin Svatoš, CSc., PhDr. Martin Steiner ad.) a doktorand Mgr. Martin Masliš (starořecká lingvistika; viz pozn. 1).

Interní pedagogové ÚŘLS na druhou stranu zajišťují některé povinné kurzy studijních plánů jiných programů FF UK (historie, romanistiky, klasické archeologie ad.).

c) Výhled na nejbližší období

V případě zvolení do funkce ředitelky ÚŘLS plánuji prakticky okamžitě vypracovat podrobný **audit výuky** s cílem jednoznačně identifikovat případné nerovnosti v pedagogické zátěži v rámci ústavu. Nicméně, vzhledem ke svému dlouhodobému působení na pracovišti si troufám říci, že jsem v tomto ohledu poměrně dobře zorientovaná, a nečekám tedy nějaká dramaticky nová zjištění.

Na základě svých zkušeností konstatuji, že výuková zátěž jednotlivých pedagogů ÚŘLS se pohybuje na škále od „přiměřená“ až po „extrémně vysoká“. To druhé se týká zejména, jak již bylo popsáno výše, pedagogů pokrývajících novořecká studia. Vysokou zátěž představují však nyní také ostatní základní jazykové kurzy – latinské i starořecké. V obou oblastech jsme zaznamenali v posledních letech zvýšený zájem o kurzy, které je nyní nutno učit v paralelkách. Výuku starořeckých jazykových kurzů, které jsou v rámci fakulty jedinečné, zajišťují i vyučující primárně se orientující na starořeckou literaturu a dějiny. Výuku latinských kurzů zajišťují všichni vyučující se zaměřením na latinskou lingvistiku a didaktiku; výuka základních kurzů jednomu každému z nich zabírá značný časový prostor, částečně na úkor odbornějších předmětů (a ani tak se nelze zcela obejít bez pomoci externistů). Mnoho latinských kurzů se vyučuje rovněž v Jazykovém centru FF UK, jsou vysoce kvalitní a trvale přeplněné – nelze tedy říci, že by přetíženost kmenových vyučujících ÚŘLS byla způsobena tím, že bychom „přetahovali“ studenty Jazykovému centru. Situace je zkrátka taková, že poptávka po latinských kurzech v rámci fakulty je vysoká, stále roste a stávající pedagogové tuto poptávku pokrývají jen stěží.

Je zřejmé, že při výběrovém řízení by bylo strategičtější říci, že coby ředitelka ÚŘLS budu hledat zejména vnitřní úspory a pokoušet se výuku dále racionalizovat; o to se samozřejmě snažit budu, nicméně v danou chvíli mnoho prostoru k úsporám nevidím. Domnívám se, že je třeba kreativně **hledat možnosti personálního posílení** ve zmíněných oblastech. I v ostatních oblastech, které se současným personálním obsazením zvládají výuku bez problémů, je ovšem třeba k zajištění kontinuity a případné nahraditelnosti důsledně dbát o výchovu doktorandů.

Za velice důležité považuji, tak jak se dělo i v minulých letech, maximálně motivovat studenty ÚŘLS k **zahraničním výjezdům** v rámci programu Erasmus nebo jiných programů. Zároveň bych ale ráda hledala cesty k tomu, aby **zkušenosti s výukou v zahraničí** získávali v mnohem větší míře i **pedagogové**, a to ideálně v dlouhodobější a soustředěnější formě, než k jaké typicky vede program Erasmus. Je ovšem třeba brát v úvahu fakt, že personální obsazení katedry je natolik napjaté, že postrádat na delší dobu jakéhokoli člena působí značné problémy

při organizaci výuky. Řešením by snad mohly být individuální dohody mezi pedagogy univerzit v dojezdové vzdálenosti (Berlin, Vídeň apod.) na sdílené výuce konkrétních kurzů.

II. Personální situace ÚŘLS z hlediska akademických hodností a pracovních pozic

a) Současný stav

- profesoři:

  prof. Lucie Doležalová, Ph.D. (latinská medievistika, ½ úvazek)
- docenti:

  doc. Iva Adámková, Ph.D. (latinská medievistika)

  doc. Sylva Fischerová, Ph.D. (starořecká literatura)

  doc. Dagmar Muchnová, CSc. (starořecká lingvistika)

  doc. Lucie Pultrová, Ph.D. (latinská lingvistika)
- odborní asistenti:

  Mgr. Ján Bakyta, Ph.D. (starořecká lingvistika / řecké dějiny) – t.č. na rodičovské dovolené

  Mgr. Martin Bažil, Ph.D. (římská literatura)

  Mgr. Michal Ctibor, Ph.D. (latinská lingvistika / římská literatura)

  PhDr. Bořivoj Marek, Ph.D. (didaktika latinského jazyka a literatury, ½ úvazek)

  Mgr. Ivan Prchlík, Ph.D. (římské dějiny)

  PhDr. Jan Souček, CSc. (starořecké dějiny)

  Mgr. Pavlína Šípová, Ph.D. (novořecká literatura)

  PhDr. Konstantinos Tsivos, Ph.D. (novořecké dějiny)

  Mgr. Martina Vaníková, Ph.D. (latinská lingvistika / didaktika latinského jazyka, ½ úvazek)
- vědecký pracovník:

  Mgr. Václav Žůrek, Ph.D. (latinská medievistika; ½ úvazek, do 31. 12. 2022)

b) Výhled na nejbližší roky

Akademický postup je v nejbližší době očekáván u následujících členů ústavu:

PhDr. Konstantinos Tsivos, Ph.D. (novořecké dějiny): dr. Tsivos momentálně čerpá studijní volno za účelem dokončení habilitačního spisu; zahájení habilitačního řízení lze čekat snad již ke konci roku 2022; habilitace dr. Tsivose je zcela klíčová pro udržení možnosti samostatné specializace *Novořecký jazyk a literatura*, kombinovatelné s jinými programy na fakultě (zejména s překladatelsko-tlumočnickými programy, které, jak se zdá, uchazeči o studium novořečtiny preferují).

Mgr. Martin Bažil, Ph.D. (římská literatura): dr. Bažil bude čerpat studijní volno na dokončení habilitačního spisu na podzim r. 2022 a předpokládá zahájení habilitačního řízení v první polovině r. 2023. Jeho habilitační řízení je rovněž pro ústav zcela nezbytné, protože dr. Bažil garantuje některé základní teoretické předměty v magisterských studijních plánech.

Mgr. Ivan Prchlík, Ph.D. (římské dějiny): dr. Prchlík je klíčovou osobností specializace *Dějiny antické civilizace*, jeho habilitační řízení by mělo být zahájeno v r. 2023 nebo 2024.

V r. 2023, max. 2024, plánuji zahájení vlastního jmenovacího řízení.

Pro ÚŘLS je důležité dosáhnout v dohledné době rovněž **habilitace jednoho z oborových didaktiků**. Oba – dr. Martina Vaníková a dr. Bořivoj Marek – nicméně dokončili svá doktorská studia teprve nedávno (2019, resp. 2021) a oba navíc patří k pedagogům velice vytíženým jak výukou, tak dalšími úkoly (propagace oboru, komunikace se středními školami ad.). Považuji za svůj prvořadý osobní úkol pro nejbližší roky (ať už v roli ředitelky ústavu, nebo pouze garantky učitelského studia latiny) hledat cesty, jak alespoň jednomu z nich k rychlému postupu k habilitaci pomoci, například strategickým plánováním jejich výuky a účasti v projektech tak, aby měly přímý vztah k publikování dílčích textů a především k psaní samotného habilitačního spisu.

III. Vědecká, výzkumná a další tvůrčí činnost – plán rozvoje

Jak již bylo popsáno výše v bodě věnovaném pedagogické činnosti, ÚŘLS je katedrou, která je charakteristická značnou metodologickou roztříštěností. Co v pedagogické oblasti považuji za výhodu, přináší ale určité nesnáze v oblasti vědy a její administrativy. Členové ústavu z hlediska své vědecké činnosti spadají minimálně do čtyř různých vědeckých oblastí, jak byly definovány pro program Cooperatio a již dříve pro program Progres. To jednak komplikuje snahu o spravedlivé rozdělování finančních prostředků určených na vědu, jednak – a především – také vnitřní debatu o konkrétních vědeckých otázkách. Většina členů ústavu pracuje na svých vědeckých projektech spíše solitérně a mnohdy ani nejsme navzájem o svých projektech dobře informováni. Prvním krokem vedoucím k postupnému napravení tohoto stavu bude pokus o zavedení každotýdenního semináře pro akademiky a doktorandy (tedy vlastně: rozšíření existujícího doktorandského semináře) a motivování pedagogů k pravidelné účasti v něm.

Publikační a projektová aktivita je mezi členy ústavu dosud nerovnoměrná, byť zásluhou stávajícího ředitele ústavu došlo v posledních letech v této oblasti k významnému posunu. Zcela souzním s přístupem připravovaného hodnocení pracovníků na FF UK (jehož spuštění na podzim tohoto roku je pro nového ředitele ÚŘLS, ať už jím bude kdokoli, podle mého názoru velice šťastnou okolností) zdůrazňujícím, že publikační strategie mohou být velice různé, a to jak s ohledem na individuální osobnostní nastavení autora, tak i na vědeckou oblast, v níž působí. Proto určitě neplánuji motivovat kolegy k vyšší publikační aktivitě nastavováním nějakých paušálních standardů (typu „nejméně dva články ročně“). Naopak bych ráda hned na počátku funkčního období s každým z pracovníků ÚŘLS v diskusi nastavila jeho individuální plán, se kterým se vnitřně identifikuje. Zároveň ale považuji za nutné následně trvat na jeho plnění. Vycházím z předpokladu, že se snáze plní cíle, které ten, kdo si je ukládá, považuje za skutečně smysluplné, nikoli jen pragmaticky nutné. Cílem by měla být vědecká práce sama, ne její následné ohodnocení. Při tomto přístupu by ovšem autor měl za svými výsledky stát a

nebát se je vystavit nejvyšší mezinárodní konkurenci, tedy ucházet se o publikování v periodicích nebo ve vydavatelstvích **s přísným recenzním řízením** (které je pro mě hlavním měřítkem kvality) a **mezinárodním dosahem**. Právě ten je podle mého názoru jediným ukazatelem **internacionalizace ve vědecké oblasti** (samotné místo vydání textu v zahraničí, nebo dokonce „cestování“ samo, rozhodně nepovažuji ve vědecké oblasti za nijak zvlášť pozitivní hodnotu, na rozdíl ovšem od oblasti pedagogické, jak bylo popsáno výše).

Podporovat hodlám zejména takové projekty, které pomáhají síly na vědeckou činnost koncentrovat, nikoli je tříštit, např. neúměrnou administrativou, zbytečným (navíc neekologickým) cestováním nebo motivací k plnění podružných úkolů.

IV. Další oblasti

a) Atmosféra na pracovišti

ÚŘLS patří, díky všem jeho předchozím ředitelům, ke katedrám, na nichž dlouhodobě panuje mimořádně přátelská a kolegiální atmosféra. V tomto smyslu si můžu klást jediný cíl: nepokazit ji. Zároveň vnímám, že se někteří kolegové v posledních letech pohybují na samotné hranici jakéhosi osobního vyhoření. Zejména mladší kolegové se ocitají pod velkým tlakem, který vyplývá ze souběhu náročného životního období (zakládání rodin a péče o malé děti) a značného pracovního nasazení (množství výuky a tlak na vysokou publikační aktivitu), které navíc není odpovídajícím způsobem finančně ohodnoceno, což je mnohdy nutí k přijímání dalších pracovních úvazků mimo fakultu. Obávám se, že zajistit opravdu významné zlepšení finanční situace je zcela mimo možnosti ředitele ústavu. Čím naopak přispět může, je dobrá organizace práce a rovnoměrná distribuce úkolů v souladu s osobnostním profilem jednotlivých pracovníků. Jednoduše řečeno, v roli ředitelky ústavu bych v dohledné době zřejmě nebyla schopna zajistit významně lepší finanční ohodnocení, ale snažila bych se napomoci tomu, aby práce v ÚŘLS jeho členy více bavila a byla méně stresující.

b) Administrativa a prostory

K dobré atmosféře na pracovišti významně přispívá v současné době mimořádně šťastné obsazení obou administrativních pozic: Eva Zezulková – sekretářka (½ úvazku) a Bc. Martin Pohl – knihovník (¾ úvazku). Oba mají pro chod i atmosféru ústavu zcela zásadní význam a slova o naprosto neodpovídajícím finančním ohodnocení z předchozího odstavce platí v jejich případě dvojnásob. Na všech relevantních fórech budu stále vznášet otázku nedostatečného ohodnocení administrativních pracovníků, stejně jako otázku prostorové situace, která konkrétně v budově v Celetné, v níž má ÚŘLS sídlo, zůstává nadále tristní.

c) Propagace oboru a „třetí role“

ÚŘLS dlouhodobě usiluje o budování vztahu se středními školami, které jsou pro nás nejen zdrojem uchazečů, a tedy místem, na které je nejvíce třeba zaměřit propagaci oboru, ale osobně je vnímám také jako místo, kde naše obory primárně plní svou společenskou roli. Podporu stávajících středoškolských učitelů latiny, výchovu kvalitních nových učitelů a jejich prostřednictvím šíření výuky latiny a antické kultury na středních školách chápu nadále jako

prvořadý úkol. Osobně nepovažuji za zvlášť společensky žádoucí, aby dramaticky narůstal počet akademiků působících v našem oboru. Co nejširší setkání s výukou latiny a antické kultury na středních školách má však podle mého přesvědčení možná na první pohled nenápadná, ve skutečnosti ale zásadní pozitiva pro celou společnost: učí systematičnosti, přesnosti a lépe než kterýkoli jiný středoškolský předmět (jak dokazují různé průzkumy prováděné v zahraničí) vede k rozvoji čtenářské gramotnosti a kritického čtení.

ÚŘLS pravidelně pořádá pro střední školy velice úspěšný *Den latiny* a v posledních měsících získala pod svou správu také organizaci středoškolské soutěže v latinském jazyce *Certamen Latinum*. Naplánováno je ale mnoho dalších kreativních aktivit, včetně průběžné práce na tvorbě materiálů pro výuku na středních školách. Jediné, co nás v těchto aktivitách brzdí, je nedostatek času. Doufáme, že se možnosti postupně rozšíří se zvyšováním počtu studentů (a tedy potenciálních členů týmu věnujícího se těmto aktivitám) v učitelském programu, jehož všestrannou podporu považuji proto za zásadní.

8. června 2022 doc. Lucie Pultrová, Ph.D.